

Filosoffen

Ved ANDERS FOGH JENSEN

Heideggers teknikbegreb

Martin Heidegger: Die Frage nach der Technik

Verlag Günther Neske, Stuttgart, 1954; pp.9-40.

Spørgsmålet om teknikken

Gyldendal, København, 1999; pp.36-65.

v. Anders Fogh Jensen - www.filosoffen.dk

Henvisninger: 'D' svarer til originaludgaven og 'DK' til den dansk oversættelse.

Projektet

Spørgsmål: Hvad vil Heidegger?

Svar 1: Vise os, at vores forhold til teknikken er forvrænget.

Svar 2: Ved at vise det, gøre os friere.

Wir fragen nach der Technik und möchten dadurch eine freie Beziehung zu ihr vorbereiten. Frei ist die Beziehung, wenn sie unser Dasein dem Wesen der Technik öffnet. (9)

Vi spørger efter teknikken og vil derigennem forberede et frit forhold til den. Frit er

forholdet, når det åbenbarer teknikkens væsen for vor tilværen. (DK 36)

Spørgsmålet om teknikken

To almindelige svar byder sig til på spørgsmålet: "Hvad er teknikkens væsen?" som Heidegger afviser, idet han afviser, teknikkens væsen selv skulle være noget teknisk, nemlig

Svar 1: Teknik er et middel til opnåelse af mål (instrumentel bestemmelse) og

Svar 2: Teknik er en menneskelig aktivitet (antropologisk bestemmelse) (D10, DK36-37).

Den instrumentelle tilgang

Den instrumentelle udlægning, at teknikken skulle stå i menneskets tjeneste er den herskende forestilling, men netop dette gør forestillingen beherskende. Mennesket beherskes af forestillingen om en neutral teknik i menneskets hænder.

Denne forestilling er rigtig, men den er ikke sand (D11, DK37). Den er optaget af årsager.

Wo Zwecke verfolgt, Mittel verwendet werden, wo das Instrumentale herrscht, da waltet Ursächlichkeit, Kausalität (D 11)

Hvor mål forfølges og midler benyttes, hvor det instrumentelle hersker, der råder årsagslighed, kausalitet. (DK 38)

Reduktion af årsagsbegrebet

Man har længe – siden Aristoteles – opereret med fire årsager:

- causa materialis
- causa formalis
- causa finalis
- causa efficiens

I den moderne verden er causa efficiens, virkeårsagen, dannet mønster for en årsag:

Årsag er, hvad der har følger (D12, DK39).

Causa finalis er helt glemt. Underforstået: Mennesket som teknikken skule tjene er glemt.

Causa, casus kommer af cadere: at falde. Causa er det, som er skyld i at noget falder ud. Grækerne kalder det, vi kalder årsag, for aition (D12, DK39), der bedst oversættes med skyld, men:

Wir Heutigen sind zu leicht geneigt, das Verschulden entweder ,praëosch als Verfehlung zu verstehen oder aber als eine art des Werkens zu deuten. (14)

Vi nutidige er alt for tilbøjelige til at forstå skyldigheden enten moralsk som forseelse eller også at tolke den som en form for virken. (40)

Den tekniske frembringelse er hos os reduceret til virkning, mens det for grækerne - og nu for Heidegger - er noget mere:

Frembringelsens årsag er foranledningen. Foranledningens måder er de fire årsager. At frem-bringe er på græsk a-letheia: At bringe noget skjult frem i uskultheden: Afdækning / Entbergen (D15/DK42).

Wohin haben wir uns verirrt? Wir fragen nach der Technik und sind jetzt bei der aletheia, beim Entbergen angelangt. Was hat das Wesen der Technik mit dem Entbergen zu tun? Antwort: Alles. Denn im Entbergen gründet jedes Her-vor-bringen. [...] Fragen wir Schritt für Schritt, was die als Mittel vorgestellte Technik eigentlich sei, dann gelangen wir zum Entbergen. In ihm beruht die Möglichkeit aller herstellenden Verfertigung.

Die Technik ist also nich bloss ein Mittel. Die Technik ist eine Weise des Entbergens. Achten wir darauf, dann öffnet sich uns ein ganz anderer Bereich für das Wesen der Technik. Es ist der Bereich der Entbergung, d.h. der Wahr-heit. (D16)

Hvor har vi forvildet os hen? Vi spørger efter teknikken og er nu ankommet til aletheia, til afdækningen. Hvad har teknikkens væsen at gøre med afdækning? Svar:

alt. For i afdækken har enhver frem-bringelse sin grund. [...] Spørger vi skridt for skridt, hvad den teknik, vi forestiller os som et middel, egentlig er, da når vi frem til afdækningen. I den beror muligheden for al fremstillende forfærdigelse.

Teknikken er altså ikke blot et middel. Teknikken er en form for afdækken. Agter vi på dette, da åbner der sig for os et helt andet område for teknikkens væsen. Det er afdækningens område, dvs. sandhedens. (D42)

Teknik er en afdækningsmåde

Technik ist eine Weise des Entbergens. Die Technik west in dem Bereich, wo Entbergen und Unverborgenheit, wo aletheia, wo Wahrheit geschieht. (17)

Teknik er en af afdækningens måder. Teknikken driver sit væsen i det område, hvor afdækning og uskjulthed, hvor aletheia, hvor sandhed sker. (43-44)

Techne

Et andet nøglebegreb er techne. Techne er hos Arisoteles ligesom episteme en afdækken (aletheia): En erkendelse, der lukker op. Men techne har det særlige over sig, at den afdækker det, som endnu ikke foreligger, f.eks. et hus, der bygges.

Herved afdækkes natur og hus ved techne (jf. Blumenberg: Mimesis) (D16-17, DK43)

Den moderne teknik

Heidegger spørger nu til den specifik moderne variant af techne:

Die entscheidende Frage bleibt doch: welchen Wesens ist die moderne Technik, dass sie darauf verfallen kann, die exakte Naturwissenschaft zu verwenden? (D18)

Det afgørende spørgsmål bliver dog: af hvilket væsen er den moderne teknik, at den kan falde på at anvende den eksakte naturvidenskab?

Hertil svarer Heidegger, at den afdækken som gennemstrømmer den moderne teknik ikke er en poeisis som i grækernes teknik, men:

Das in der moderne Technik waltende Entbergen ist ein Herausfordern, das an die Natur das Ansinnen stellt, ist ein Herausfordern, das an die Natur das Ansinnen stellt,

Energie zu liefern, die als solche herausgefördert und gespeichert werden kann.
(D18)

Den afdækken, som hersker i den moderne teknik, er en frem- og udfordren, som stiller naturen overfor det krav at levere energi, der kan gøres tilgængelig og oplagres som sådan. (DK44)

For Heidegger er det med oplagringen vigtig: Vindmøllen er hjemfalden til vinden, og ikke gennemstrømmet af den moderne teknik, fordi den ikke søger oplagring; den udfordrer ikke landområdet som den moderne teknik udfordrer landområdet med henblik på udvinding af kul og malm (D18, DK44-45).

Det er en be-stillen af naturen, der åbner naturen som energi eller materiale og stiller naturen sådan frem (D19, DK45).

Be-stand

Heidegger når altså frem til at teknikkens væsen står i et forhold til sandheden, for så vidt det har at gøre med afdækning. Det afdækker det værende som noget.

Spørgsmål: Som hvad afdækker det væren?

Svar: Som Bestand, beholdning (ressource).

Welche Art von Unverborgenheit eignet nun dem, was durch das herausfordernde Stellen zustande kommt? Überall ist es bestellt, auf der Stelle zur Stelle zu stehen, und zwar zu stehen, um selbst bestellbare zu sein für ein weiteres Bestellen. Das so Bestellte hat seinen eigenen Stand. Wir nennen ihn den Bestand. Das Wort sagt hier mehr und Wesentlicheres als nur "Vorrat". Das Wort "Bestand" rückt jetzt in den Rang eines Titels. (D20)

Hvilken slag uskjulthed hører nu til det, som kommer i stand gennem den udførende stillen? Overalt er det bestilt til at være på stedet og stå til rådighed, og at stå således for netop selv at være bestiltbart for en videre bestilling. Det således bestilte har sin egen stand. Vi kalder den bestand. Ordet siger her noget mere og væsentligere end blot "beholdning". Ordet "bestand" får nu rang af titel. (DK46)

Mennesket afkræves

Naturen bestilles altså som Bestand. Af hvem? Af mennesket? Så enkelt er det ikke. Også mennesket er bestilt, nemlig til at være naturens bestiller. Som bestilt er mennesket også bestand.

Det gælder sig f.eks. opfattelsen talen om menneskemateriale, om en kliniks patientmateriale, om savværksarbejderens bestilthed til at bestille naturen som træmateriale gennem sin ansættelse. Mennesket er ikke autonom bestiller. Det er bestandens bestiller, og som sådan faldet det ind under bestanden (D21, DK47).

Det betyder, at menneskets forhold til teknikken ikke er frit. Ikke bare fordi det ikke kan gennemskue sit forhold til teknikken, og dermed bliver ufrit, men også fordi det simpelthen i forhold til teknikken er ufrit. Den tekniske rationalitet bestiller mennesket. Men fordi mennesket også samtidig kan bestille, bliver det aldrig helt og aldeles bestand (D22, DK48).

Ge-stell

Ge-stell er en afdækningsmåde, som den tekniske rationalitet er gennemstrømmet af, der kræver at mennesket at afkræve naturen bestandskarakter:

Wir nennen jetzt herausfordernden Anspruch, der den Menschen dahin versammelt, das Sichentbergende als Bestand zu bestellen - das Ge-stell.

Det udførende krav, den tiltale, som forsamler mennesket til at bestille det sig-afdækkende som bestand, kalder vi nu das Ge-stell, stilladset.

Ge-stell heisst das Versammenlnde jenes Stellens, das den Menschen stellt, d.h. herausfordert, das Wirkliche in der Weise des Bestellens als Bestand zu entbergen. Ge-stell heisst die Weise des Entbergens , die im Wesen der modernen Technik waltet und selber nicht Technisches ist. (D24)

Still-ads hedder det forsamlende i den stillen, som stiller menneskene, dvs. udfordrer dem til at afdække det virkelige på bestillingens måde som bestand. Still-ads hedder den afdækningsmåde, som hersker i den moderne tekniks væsen og ikke selv er

noget teknisk. (DK50)

Alt det tekniske, f.eks. stempler, stænger og støttekonstruktioner kalder Heidegger Montage. Montagen svarer til det, som Ge-stell bestiller. Men Ge-stell er ikke Montage (D24, DK50)

Den moderne naturvidenskab og teknikens væsen

Heidegger lokaliserer den moderne naturvidenskab som et udtryk for Ge-stell.

Tese: Det er ikke fordi naturen er beregnelig, at der opstilles eksperimenter. Det er fordi Ge-stell er en herskende forståelse af naturen, at eksperimenterne bliver bestilt (D25/DK51).

Contra (gængs opfattelse): Det er først idet teknikken (sidste halvdel af det 18. århundrede) kobler sig på den moderne naturvidenskab (gennembrud 17. århundrede), at den moderne teknik vinder frem. Altså kan teknikken ikke komme før naturvidenskaben.'

Pro (Heidegger): Jo, teknikens væsen var grunden for naturvidenskaben, der så senere udviklede teknikken. Heidegger vil som grækerne: Det som råder i det tidligere, bliver først senere åbentlyst for mennesker. Dvs.: Først med den moderne teknik kan vi se, at teknikens væsen gik forud for naturvidenskabens gennembrud (D26, DK52).

Weil das Wesen der modernen Technik im Ge-stell beruht, deshalb muss diese die exakte Naturwissenschaft verwenden. Dadurch entsteht der trügerische Schein, als sei die moderne Technik angewandte Naturwissenschaft. Dieser Schein kann sich solange behaupten, als weder die Wesensherkunft der neuzeitlichen Wissenschaft, noch gar das Wesen der modernen Technik hinreichend erfragt werden. (D27)

Fordi den moderne tekniks væsen beror i still-adset, må den anvende den eksakte naturvidenskab. Derved opstår det bedrageriske skin, der lader den moderne teknik fremstå som anvendt naturvidenskab. Dette skin kan hævde sig så længe, som der hverken spørges tilstrækkeligt til sæsensherkomsten af den nyere tids

naturvidenskab, endsige til den moderne tekniks væsen. (DK53)

Geschick: Den historiske dimension

Det er ikke væsentligt set mennesket, der er centrum for denne afdækning af væren, men en vej, som mennesket er sendt ud af. Det er dets tilskikkelse (Geschick) (D28, DK54). Heri ligger det historiske moment.

Mennesket bliver først frit, når det lærer at det hører til i tilskikkelsen, dvs. historien, og altså bliver hørende (lydhør overfor historien) og ikke hørigt (pseudo-autonomt) (D28, DK54).

Wir nennen jenes versammelnde Schicken, das den Menschen erst auf einen Weg des Entbergens bringt, das Geschick. Von hier aus bestimmt sich das Wesen aller Geschichte. [...] Das Ge-stell ist eine Schickung des Geschickes wie jede Weise des Entbergens. (D28)

Vi kalder den forsamlende skikken, som først bringer menneskene på en afdækningsvej, tilskikkelsen. Herudfra bestemmer al historie sig. [...] Still-adset er, som enhver af afdækningens måder, en skikkelse af tilskikkelsen.

At erkende det den moderne teknisk væsen som Ge-stell og at erkende at det er historisk frembragt placerer mennesket i friheden mellem den totale skæbneaccept og den totale fordømmelse. Teknikkens væsen er historisk givet og i den indsigt består en frihed (D29, DK55).

Selv Gud reduceres i teknikens verden til en causa efficiens (D30, DK56).

Fare

Faren består i at mennesket ikke bare reducerer det uskjulte til bestand, men også sig selv til bestandens bestiller, og dermed til bestand [human ressource]

Waltet jedoch das Geschick in der Weise des Ge-stells, dann ist es die höchste Gefahr. Sie bezeugt sich uns nach zwei Hinsichten. Sobald das Unverborgene nicht einmal mehr als Gegenstand, sondern ausschliesslich als Bestand den Menschen

angeht und der Mensch innerhalb des Gegenstandes nur noch der Besteller des Bestandes ist, – geht der Mensch am äussersten Rand des Absturzes, dorthin nämlich, wo er selber nur noch als Bestand genommen werden soll. (D30)

Når tilskikkelsen imidlertid råder på still-adsets måde, da er den den højeste fare. Den bekræfter sig for os i to henseender. Så snart det uskjulte ikke engang angår mennesket som genstand mere, men udelukkende som bestand, og mennesket indenfor det genstandsløse efterhånden kun er bestandens bestiller, – går mennesket på den yderste rand af afgrunden, den afgrund nemlig, hvor det selv kun skal tages som bestand. (DK56)

Imidlertid gør det selvsamme truede menneske sig til af at være jordens herre. Mennesket møder i sin (tekniske) afdækning kun sig selv. [Overalt ser det sin egen bestandlighed.]

Wo das Ge-stell waltet, prägen Steuerung und Sicherung des Bestandes alles Entbergen (D31)

Hvor still-adset hersker, præger styring og sikring af bestanden al afdækken. (DK57)

Farerne består i:

- mennesket reducerer naturen og sig selv til bestand.
- mennesket ser kun sig selv i alt hvad det ser.
- mennesket kunne blive nægtet en oprindeligere afdækning (D32, DK57).

Redning

Men med Hölderlin: Hvor der er fare er der også redning.

”Wo aber Gefahr ist, wächst

Das Rettende auch.”

(Hölderlin, D32)

”Men hvor faren er, vokser

Også det reddende.”

(Hölderlin, DK58)

Dvs.: Teknikkens væsen gemmer selv redningen i sig.

Hvordan kan den det?

For at forklare det spørger Heidegger endnu en gang til teknikens væsen, og ligger denne gang tryk på 'væsen'. Tilsyneladende er væsen et 'hvad', og teknikens væsen skulle således samle al teknik, dampturbinen og radiosenderen inklusive. Men væsen kan også betyde noget andet, nemlig virken, som det gør i "husvæsen" og "statsvæsen" (D34, DK59). Navneordet 'Wesen' er afledt af udsagnsordet 'wesen'.

Men hvorledes kan teknikken give os noget reddende, når dets væsen er fare?

Derved, argumenterer Heidegger, at det givne er det varende, og at det at afdække det varende [naturen] rummer nøglen til en mere oprindelig samklang mellem menneske og natur (D35-36, DK60-61).

Gerade im Ge-stell, das den Menschen in das Bestellen als die vermeintlich einzige Weise der Entbergung fortzureissen droht und so den Menschen in die Gefahr der Preisgabe seines freien Wesens stösst, gerade in dieser äussersten Gefahr kommt die innigste, unzerstörbare Zugehörigkeit des Menschen in das Gewährende zum Vorschein, gesetzt, dass wir an unserem Teil beginnen, auf das Wesen der Technik zu achten (D36)

Netop i stilladset, det truer med at rive mennesket bort i bestillingen som den formodede eneste afdækningsmåde, og som således støder mennesket ud i den fare, der består i prisgivelsen af det sfrie væsen, netop i denne yderste fare træder menneskets inderste, uforgægelige tilhørsforhold til det givende frem, forudsat at vi for vor del begyndt at agte på teknikens væsen. (DK61)

Teknikkens væsen er tvetydigt, fordi det på den ene side er Ge-stell, det bestiller i en rasen, men på den anden side viser mennesket sin utilstrækkelighed og dermed det tekniske menneske sin egen uerfarenhed. Med teknik er ikke al erfaring gjort (D37, DK62).

Ved at se ind i teknikkens væsen reddes vi ikke, men vi opfordres til at håbe på redningen (D37, DK63).

Kunsten

Fordi teknikkens væsen ikke er teknisk, kan opgøres med teknikkens væsen ikke ske i teknikken. Den må ske i et beslægtet område, og et sådant område er kunsten.

Det kræver imidlertid at kunstens væsen ikke lukker sig ligesom teknikkens væsen, der ganske vist er rigtig, men lukket for sandheden. Det, det handler om, er at spørge:

Denn das Fragen ist die Frömmigkeit des Denkens. (D40)

For at spørge er tænkningens fromhed. (DK65)

Hermeneutisk elementer

Ge-stell: Det er en forståelsesmåde, en forståelsesrationalitet, der ligger bag den måde, som væren tager sig ud på. Ge-stell er før Be-stand.

Geschick: Denne forståelsesmåde er historisk. Det er historien, der forstår sig selv (sender mennesket ud af en vej). Hos Heidegger en vis opprioritering af det historisk på bekostning af nutiden.

Begrebsafklaring

Tysk	Fransk	Dansk	Betydning
Ge-stellen	Arraisionnement	Stillads Fornuftsafkrævelse	Artiklens nøglebegreb! Arraisionnement er teknikkens væsen, dvs det er et træk ved det moderne tekniske samfund, at det afkræver Bestand af det værende.
Schicken	envoi	skikke	Historien er i centrum. Mennesket er sendt ud af den tekniske vej af historien. (cf.Geschick)
Geschick	destin	tilskikkelse	Den historiske bestemmelse, hvormed mennesket sendes ad en bestemt afdækningsvej.

Begrebsafklaring

Wesen	essence	væsen	Ikke essentia, som hvad (quid), men virkemåde, som i pengevæsen og skattevæsen.
Her-vor-bringen	pro-duire	bringe for dagen	Noget bringes for dagen, når noget skjult afsløres. Det sande sker.
Ver-an-lassen	faire-venir	sker	Sandheden sker, når noget produceres i ovenstående betydning.
Das Entbergen	le dévoilement	afdækningen	Fagudtrykket for produktionen af sandhed som a-letheia, og ikke som rigtighed. Når væren oplyses sker der en afdækning, men denne sker altid kun ud af én vej. I oplysningen mørklægges andet.
Ge-fahr	danger	fare	Ge-stell, bestandsfornuftsafkrævelsen, er en ekstrem fare, fordi den hindrer mere originale fortolkninger af det værende og hindrer en mere direkte vej til sandheden. Faren ligger altså ikke i teknikken, men i dens essens, dvs. egentlig i menneskets væren.
Retten	sauver	redning	I teknikkens væsen, Ge-stell, ligger også noget positivt: Den peger hen mod sin egen mangel.
Heraus-fordern	pro-vocation	udfordring	Mennesket er provokeret/udfordret til at gå i lag med det værende og undersøge det. Pro-vokationen samler mennesket om sin opgave: at kompromittere, at afdække.
Bestand	fonds	bestand (ressource)	Ved den tekniske afdækning fremstår det værende som bestand. Også mennesket gøres i den tekniske afdækning til bestand, idet det bliver bestandens bestiller og dermed selv afkræves bestandighed [human ressource].
Montage	montage	montage	Det tekniske som Ge-stell bestiller, som svarer på Ge-stells bestilling, uden at være del af Ge-stell.

Se også:

[Heidegger: Sein und Zeit](#)

[Gadamer: Wahrheit und Methode](#)

[Marquards mening om meningsdiæt](#)

